

לקראת עזרת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תשב
ערש"ק פרשת תצא

איך אפשר למחות "זכר" עמלק?

הדרך להינצל מ"קריחות" דעמלק

שי' הרמב"ם בנישואים לאחר מ"ת

חודש אלול - המלך בשדה

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת תצא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תשב), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רכבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי פוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויזכר לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב רפאל לבנוני, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן הענינים

ה. מקרא אני דורש.....

הפירוש כמצות מחיית עמלק

ביאור כוונת דברי רש"י על הכתוב "תמחה את זכר עמלק" - "מאיש ועד אשה . . . שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה", דבא לתרץ בדבריו איך אפשר לקיים מצוה זו, דבפשטות א"א כלל לצוות עליה

(נ"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 86 ואילך)

ח. פנינים עיונים וביאורים קצרים.....

איך אין "חסרון כים" בשי"לוח הקנן? / רוב ומיעוט במקרה בלתי רגיל

ט. יינה של תורה.....

הדרך להינצל מקרירותו של עמלק

"רוח שטות" המסיטה את האדם שאינו נפרד מאלקות בחטאו / קליפת עמלק - לקרר את האדם מהרגש הקדושה / "לרגוז על נפש הבהמית"

(נ"פ מאמר ד"ה "זכור" תשח"י - ספר המאמרים תשח"י עמ' קמה ואילך)

יב. פנינים דרוש ואגדה.....

איך אפשר לתלות "דיוקנו של מלך"? / אהקים את הנופל בדרך

יג. חידושי סוגיות.....

שיטת הרמב"ם בדיון נישואין לאחר מ"ת

יפלפל בלשון הרמב"ם ריש הל' אישות שראה להזכיר הא דלא הי' גדר קידושין לפני מ"ת / יסיק בדבריו שם נטע יסוד לשיטתו לדינא בגדר נישואין וכניסה לחופה

(נ"פ לקוטי שיחות חל"ט עמ' 30 ואילך)

יז. תורת חיים.....

המלך בשדה

בחודש אלול המלך בשדה ומתפללים אל נוכח פניו; דיוקים במשל המפורסם מאדמו"ר הזקן בעל התניא והשו"ע

כ. דרכי החסידות.....

ההיכל של הצדיק מאיר מרוב שמחה

לקראת שבת

כא

וביום השלישי - שחל אז ביום הרביעי בשבט - בערב זכינו לאורה של חידושי תורה אשר הואיל כ"ק אדמו"ר להשמיענו בתשובת שאלה ההיא, וסיים דברי קדשו אשר כן גילה לו זקנו אדמו"ר הזקן נ"ע.

קורת הרוח שגורמים לבעל השמועה כשלומדים את תורתו

כ"ק הרה"ק מהרי"נ סיפר לי - ככה סיים הרה"ג ר"י תומארקין את סיפורו - שבהיותו אחרי כן ביום החמישי אצל אביו כ"ק אדמו"ר ודיברו שוב בענין ההוא, אמר לו כ"ק אדמו"ר:

"בזכות זה שהדפיסו את ה"לקוטי תורה" [- נדפס ע"י כ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק'], ושני יהודים יושבים בישוב כלשהו ולומדים דרושי הסבא עם ההגהות המבארות - הסבא מגלה לי רזי תורה.

אינך יכול לשער כלל לעצמך גודל קורת הרוח שגורמים לבעל השמועה כשלומדים את תורתו. כל ההיכל של הצדיק מאיר משמחה, וברכתו של בעל השמועה מגינה לבני בנים".

(אגרות קודש ח"ד עמ' רמא-ב)

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'
מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

ההיכל של הצדיק מאיר מרוב שמחה

"אינך יכול לשער כלל לעצמך גודל קורת הרוח שגורמים לבעל השמועה כשלומדים את תורתו. כל ההיכל של הצדיק מאיר משמחה, וברכתו של בעל השמועה מגינה לבני בנים".

יעיינו בשאלה, ולמחרת בערב יבואו אליו

בחורף שנת תר"י, ישב הרה"ג ר' יוסף נ"ע תומארקין כשלשה חדשים בליובאוויטש, והוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע קירבו מאד, והי' נותן לו להעתיק כמה תשובות וחידושי תורה בספרו "צמח צדק" שעוד לא נדפסו אז.

פעם קרא אותו הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" ויראהו אחת השאלות שהגיעה אליו, ויאמר לו ללכת אל בנו הוד כ"ק אדמו"ר מוה"ר ישראל נח ולחתנו הרה"ק ר' לויק, ושלשתם יעיינו בהשאלה, ולמחר ערב יבואו אליו.

גילה לו זקנו אדמו"ר הזקן נ"ע

השאלה - ככה סיפר הרה"ג ר"י תומארקין - למורי הרשב"ץ - היתה חמורה ביותר, והרב השואל הי' למדן מופלג בקי בבבלי וירושלמי, רמב"ם, והרבה ראשונים ואחרונים, והאריך בשאלתו בסברות עמוקות.

יום ולילה שקדנו שלשתנו בהשאלה ועוד לא עלה בידינו פשר דבר. וילך כ"ק הרה"ק הרי"ג אל כ"ק אביו אדמו"ר לבקש ארכא עוד יום אחד לישא וליתן ביניהם בשאלה ההיא.

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

הפירוש במצות מחיית עמלק

ביאור כוונת דברי רש"י על הכתוב "תמחה את זכר עמלק" - "מאיש ועד אשה... שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה", דבא לתרץ בדבריו איך אפשר לקיים מצוה זו, דבפשטות א"א כלל לצוות עליה

א. בסיום פרשתנו, מעתיק רש"י את לשון הכתוב: "תמחה את זכר עמלק", ומפרש: "מאיש ועד אשה, מעולל ועד יונק, משור ועד שה. שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה, לומר בהמה זו משל עמלק היתה".

ובפשטות כוונת רש"י היא לבאר את התיבות "זכר עמלק" - שלכאורה, אם מדובר על בני אדם המתייחסים לעמלק הרי הם "עמלק" בעצמו, ומהי הכוונה ב"זכר עמלק"? ועל זה מיישב, שהכוונה בזה היא להוסיף הבהמה, שהיא אינה "עמלק" בעצמו, אלא רק נקרא עליה שם עמלק - "שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה".

אך חסר ביאור, שהרי לשון זו של "זכר עמלק" כתובה כבר לעיל, בפ' בשלח (יז, יד): "כי מחה אמה את זכר עמלק" - אך שם לא פירש רש"י כלום; ואם אכן לשון זו דורשת ביאור, למה התעורר רש"י לפרש את ענין "זכר עמלק" לראשונה כאן?

ואמנם, כד דייקת בלשון רש"י, הרי רש"י לא העתיק מהכתוב את תיבות "זכר עמלק" לבדן, אלא העתיק גם את התיבות "תמחה את (זכר עמלק)". ומבואר מזה, שאכן תיבות "זכר עמלק" כשלעצמן מובנות הן, ולכן לא נחית רש"י לפרשן בפ' בשלח, אך החידוש כאן הוא בזה שנאמר "תמחה את זכר עמלק" (משא"כ בפ' בשלח שנאמר "אמחה את זכר עמלק"), וחידוש זה בא רש"י לבאר בדבריו, כדלקמן.

ב. והנה, בתחילת דבריו כותב רש"י – "מאיש ועד אשה, מעולל ועד יונק, משור ועד שה". והוא לשון הכתוב בס' שמואל (שמואל א טו, ג).

אך יש לדקדק:

(1) אם חידושו של רש"י כאן הוא בזה שמחייט זכר עמלק כוללת "אפילו . . הבהמה" – למה מעתיק גם את התיבות "מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק", שאינן עוסקות במין הבהמה אלא במין האדם?

(2) למה לא הביא רש"י גם המשך וסיום הכתוב בס' שמואל – "(משור ועד שה) מוגמל ועד חמור"?

ג. וביאור הענין:

הציווי ד"תמחה את זכר עמלק", קשה הוא לפי פשוטו:

בפשטות משמעות הציווי היא – למחות זכרו של עמלק ממקום הזכרון, דהיינו ממחשבתו ולבו של אדם. ואינו מובן: איך שייך ציווי למחות "זכר עמלק" ממחשבתו? אפשר לצוות על האדם "זכר עמלק לא יהיה על לבך" או "תסיר מלבך" וכיוצא בזה, היינו שלא יחשוב על עמלק ברצון – אבל כלום האדם הוא "בעל הבית" על מחשבתו שלא יפול במחשבתו "זכר עמלק"?!

ואדרבה: כשאדם קורא בתורה "תמחה את זכר עמלק" – הרי זה עצמו מזכיר את עמלק!...

ובשלמא בפ' בשלח נאמר "כי מחה אַמְחָה את זכר עמלק" – שהקב"ה ימחה את זכרו של עמלק. הקב"ה, שהוא כל יכול, מבטיח שהוא ימחה וישכיח את זכר עמלק ממחשבתם ולבם של בני אדם;

אבל בפרשתנו, שהציווי הוא אל האדם, "תמחה את זכר עמלק", קשה: איך יכול האדם למחות זכרון שבמחשבתו ושבמחשבת כל בני אדם אשר "תחת השמים"?

וזו כוונת רש"י לפרש ולבאר:

הציווי הוא לא על מחיית זכרון עמלק ממחשבת האדם, אלא – למחות את כל הדברים המזכירים את שמו של עמלק: "משור ועד שה, שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה לומר בהמה זו משל עמלק היתה"; ועל ידי שהאדם מקיים מצוה זו ומוחה את הדברים המזכירים את עמלק, הרי סוף סוף יישכח זכרון עמלק לגמרי.

ד. ומעתה יתבאר למה העתיק רש"י גם את תחילת הכתוב בס' שמואל – "מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק":

הנה במלחמת מדין, שבה נצטוו "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים" (מטות לא, ב), נאמר בה "כל הטף בנשים . . החיו לכם" (שם לא, יח). וגם בנוגע ל"אשה", שבה נאמר

לכל המאמר: "אני (כל אחד מבני ישראל) לדודי (זה הקב"ה) ודודי לי – ראשי תיבות אלו"ל". שאם קורא להקב"ה "דודי", הרי זה מראה שהוא במצב של 'ואהבת את ה' אלקיך'.

ועוד במשל האמור, שאז מקבל את כל אחד בסבר פנים יפות, הרי בנמשל הוא שכיון שחודש אלול הוא הקדמה והכנה לראש השנה, הרי בחודש זה שעת הכושר להתכונן ולקבל שנה טובה ומתוקה בגשמיות ורוחניות גם יחד.

(אגרות קודש חכ"ז עמ' תפז-ה)

בימים אלה, הוא על דרך שנאמר¹: יאר ה' פניו אלייך, פנים בפנים, המתפלל עומד נוכח פני המלך, כנ"ל במשל.

ומוסיף אשר בכדי שיהי' לזה קיום ואחיזה בפועל, צריך לבוא בעניני תורה וצדקה וחסד.

ויהי רצון שילך, כל אחד ואחת מכם, מחיל אל חיל בכל עניני טוב וקדושה, תורה ומצוות, ויהיו לגאון ותפארת ולנחת אמיתי להוריהם ומוריהם ומחנכיהם – שיחיו – וינצלו ימי סגולה דחודש זה במילואם, ויתברכו בכתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכת כתיבה וחתומה טובה.

(אגרות קודש חכ"ח עמ' שו"ז)

עיונים ודיוקים במשל "המלך בשדה"

בהכנסנו לחודש אלו², ידוע ביאור כ"ק אדמו"ר הזקן בענין סגולת ימי חודש זה, על פי משל ממלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר להקביל פניו בשדה, ואז רשאין כל מי שרוצה להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם וכו' (לקוטי תורה; ראה ל"ב).

ידוע מנהג אדמו"ר הזקן, שכשהי' אומר משל הי' מדויק גם בפרטיו; ועל דרך זה גם במשל האמור דמלך בשדה, שבכלל אפשר ללמוד ממנו כמה וכמה ענינים, ובתוכם גם דלהלן:

ברוחניות, כשאדם "בשדה", הרי זה משמע בכללות שעוסק בענינים שאינם קשורים ישר עם קיום מצוות או לימוד תורתנו הק', אבל גם אז צריך להיות בדוגמת "שדה" שממנו יוצא לחם. וברוחניות הוא מה שקוראים חכמינו ז"ל³ – שכדרכם בקודש מביעים שיטה שלימה במלים ספורות – "כל מעשיך יהיו לשם שמים".

ובחודש אלול יש נקודה נוספת, שאז שעת הכושר במיוחד להתבונן ולראות עוד יותר בהדגשה עניני השגחה פרטית של בורא עולם ומנהיגו ושיש בעל בית לבירה זו, התבוננות עד לאופן שמעורר אהבה לבורא ית', וכמו שאנו אומרים בקריאת שמע פעמים בכל יום: ואהבת את ה' אלקיך.

והוא מה שאדמו"ר הזקן ג"כ מביא בתור הקדמה למשל האמור בתור יסוד והתחלה

"וכל אשה .. הרוגו" – מפרש הכתוב טעם מיוחד, כי "הן הנה היו לבני ישראל למסר מעל .. ותהי המגפה בעדת ה'", שבסיבתן היה המגפה. ומשמע מזה, שאף שהיה ציווי לנקום ולהרוג את המדינים, הרי שלולי הטעם המיוחד לא היו הנשים בכלל, וכמו "הטף בנשים" שבאמת השאירו בחיים.

לפי זה היה מקום לומר במלחמה דמחית עמלק, שגם היא תוכנה לכאורה הוא ענין של נקמת בני ישראל בעמלק על אשר הרעו לישראל וכו' (כלשון הכתוב בסוף פרשתנו: "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים. אשר קרך בדרך ויזנב בך") – שחייבים למחות ולהרוג את כל האנשים, שהם אלו שדרכם לצאת למלחמה ולהרע לישראל כו', אבל הנשים והטף "החיו לכם".

וכדי לשלול סברא זו, כותב רש"י ש"זכר עמלק" פירושו – כל בני האדם השייכים לעמלק, ואפילו הבהמות, ומשתמש בלשון הכתוב: "מאיש ועד אשה, מעולל ועד יונק, משור ועד שח".

אולם את סיום הלשון – "מגמל ועד חמור" – לא הוצרך רש"י להביא, כי מובן הוא מאליו, שכיון שהציווי להרוג משור ועד שח מפרש רש"י שהוא (לא רק משום שכתוב כן בס' שמואל, שהרי רש"י אינו מציין "כדכתיב", אלא) מצד שצריך למחות את "זכר עמלק" והבהמה מזכירה את עמלק – פשוט שהדבר קאי על כל הבעלי חיים, ואין לחלק בין שור ושה לבין גמל וחמור וכו', ולכן הסתפק רש"י באומרו "משור ועד שח" שמזה מובן לכל הבעלי חיים ששם עמלק נקרא עליהם.

(1) במדבר ו, כה.

(2) אבות ב, יב.

תורת חיים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

המלך בשדה

בחודש אלול המלך בשדה ומתפללים אל נוכח פניו; דיוקים במשל המפורסם
מאדמו"ר הזקן בעל התניא והשו"ע

באלול התפילה היא נוכח פני המלך

אל התלמידים ואל התלמידות...

..בהזדמנות זו, כיון שנכנסנו לחודש אלול, כאן המקום להזכיר עוד הפעם על דבר
סגולת ימי חודש זה, חודש הרחמים, שהוא הכנה לראש השנה ולכל השנה החדשה
הבאה עלינו לטובה, על פי ביאור הידוע של אדמו"ר הזקן [לקו"ת ראה לב, ב]:

"משל' למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו, ומקבלין פניו בשדה,
ואז רשאין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות
ומראה פנים שוחקות לכולם כו', ואחר כך בבואו להיכנס מלכותו אין נכנסים כי אם
ברשות ואף גם זאת המובחרים שבעם ויחידים סגולה".

וזהו ענין כל ימי חודש אלול, שאז מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא מכריז
ומודיע שהוא נמצא "בשדה", וכל אחד ואחת יכולים לגשת אליו, בלי כל תנאים וקושיים
והשתדלויות וכו'.

ולכאורה יש לשאול, מה הוא ענין זה של גישה אל המלך בשדה, כיון שאין לו דמות
הגוף ואינו גוף ח"ו, וכלשון הכתוב: כי לא ראייתם כל תמונה וגו',

הרי אדמו"ר הזקן ממשיך לבאר שענין גישה זו קשור בתפילה, שתפילה בכלל ובפרט

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

רוב ומיעוט במקרה בלתי רגיל

כי יקרא קן ציפור לפניך גו' שלח תשלח
את האם גו' למען ייטב לך והארכת ימים

כי יקרא - פרט למומן
(כב, ו.ו. רש"י)

איתא בסיום מס' חולין "תניא דבי ר' יעקב
אומר . . . הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא
לי גוזלות ועלה ושלח את האם ולקח את הבנים
ובחזרתו נפל ומת היכן אריכות ימיו של זה והיכן
טובתו של זה אלא למען יאריכון ימיך בעולם
שכולו ארוך ולמען ייטב לך לעולם שכולו טוב.
ודלמא לא הוה הכי, ר' יעקב מעשה חזא . . . אלא
שכר מצות בהאי עלמא ליכא". והיינו ש"רבי יעקב
עובדא חזא באחד שאמר לו אביו עלה לבירה" עם
כל הפרטים שבברייתא (רש"י ד"ה לעולם שם), ומזה
הוכיח ש"שכר מצות בהאי עלמא ליכא".

ולכאורה יש להקשות, מדוע הוצרך ר"י
לעובדא זו כדי להוכיח ש"שכר מצות בהאי עלמא
ליכא", הרי דבר זה כבר מוכח מזה שיש "צדיק
ורע לו" ו"רשע וטוב לו" (ראה ברכות ז, א) ?
ויש לומר הביאור בזה:

מ"צדיק ורע לו" ו"רשע וטוב לו" אין להוכיח
ש"שכר מצות בהאי עלמא ליכא" שהרי אפשר לומר
שמקרים כאלו הם מיעוט, ובדרך כלל לצדיק "טוב
לו" ולרשע "רע לו", ו"זיל בתר רובא" (חולין יא, א).

אך בעובדא זו של שילוח הקן אין לומר כן,
שהרי בשילוח הקן נאמר "כי יקרא" - "פרט
למומן", ובענין של מקרה - דבר בלתי רגיל -
אין שייך לומר רוב ומיעוט [נדאם אין תוקף של
מנהג בדבר בלתי רגיל (ראה ש"ח מע' מנהג כלל לו)
כ"ש שאין שייך לומר בזה רוב ומיעוט]. ובמילא
אי אפשר לומר שעובדא שראה מיעוט הוא וזיל
בתר רובא, ושפיר יש להוכיח מעובדא זו ש"שכר
מצות בהאי עלמא ליכא", וק"ל.

(נ"פ לקוטי שיהות ח"ט עמ' 199 הע' 15)

איך אין "חסרון כיס" בשילוח הקן?

שלח תשלח את האם וגו' למען ייטב לך
וגו'

אם מצוה קלה שאין בה חסרון כיס אמרה תורה למען ייטב
לך כו', ק"ו למתן שכרן של מצוות חמורות
(כב, ז. רש"י)

לכאורה דברי רש"י תמוהים ביותר, איך יתכן
לומר שבמצווה זו "אין בה חסרון כיס", הרי
המצווה היא "לשלח" את האם, שעי"ז מחסר את
סכום שווי "האם" מכיסו. ואכן, במשנה (חולין
קמב, א) ובספרי (כאן) הלשון הוא "מצוה קלה שהיא
כאיסור כו'", והיינו, שבמצווה זו יש "חסרון כיס"
מועט - "כאיסור", אך רש"י משנה וכתב "שאיין
בה חסרון כיס" כלל, ולכאורה איך יתכן לומר כן?
ויש לומר בזה בפשטות:

איתא בגמ' (חולין קמא, א) שמשלשון הכתוב "שלח
תשלח את האם" ילפינן שאם חזרה האם לקן אחרי
השילוח יש לחזור ולשלחה "אפילו מאה פעמים".
אך דרשה זו לא הביא רש"י בפירושו על התורה,
ומשמע מזה שסבירא ל' שדרשה זו היא רק ע"ד
ההלכה, וב"פשוטו של מקרא" (שהיא שיטת רש"י
בפירושו על הכתובים) אין הכרח לדרשה זו.

ועפ"ז מובן מה שלשיטת רש"י אין במצווה
זו "חסרון כיס" כלל, כי טבע ה"אם" הוא שאחרי
שמשלחים אותה מן ה"בנים" הרי היא חוזרת
לקן פעמים רבות. ולכן, בספרי ההלכה, שבהם
נקטינן שיש לשלח את האם "אפילו מאה פעמים"
כתבו שבמצווה זו יש "חסרון כיס" - "כאיסור",
כי מפסידים את האם. אך לשיטת רש"י שמצוות
שילוח האם היא רק פעם אחת, ולאחרי זה אין
מצווה לשלח, הרי מכיון שבטבע האם לחזור
ואז מותר לקחת את האם, במילא אין במצווה זו
"חסרון כיס" כלל.

(נ"פ לקוטי שיהות ח"ט עמ' 133 ואילך)

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

הדרך להינצל מקרירותו של עמלק

"רוח שטות" המסיתה את האדם שאינו נפרד מאלקות בחטאו / קליפת עמלק -
לקרר את האדם מהרגש הקדושה / "לרגוז על נפש הבהמית"

כאשר יצאו ישראל ממצרים ונסעו לארץ ישראל, יראו מהם כל האומות כ"אמבטי רותחת שאין כל ברי' יכולה לירד בתוכה". אלא שאז בא עמלק והעז להילחם בישראל, ואף שנכווה מגחלתן של ישראל, מכל מקום מיעט פחדם של האומות, כאותו בן בליעל שקפץ לאמבטי ש"אף על פי שנכווה - הקרה אותה בפני אחרים" (פרשתנו כה, יז ואילך. ובפרש"י).

ומחמת חומרת מעשה עמלק ציוותה תורה שני ציוויים (ראה ספר המצוות להרמב"ם עשין קפח-קפט):

(א) "להכרית זרע עמלק", והוא נלמד מהאמור "תמחה את זכר עמלק" (שמות יז, יד).
(ב) "לזכור את אשר עשה לנו עמלק", שנאמר "זכור את אשר עשה לך עמלק" (פרשתנו שם).

ויש לעיין במשמעות הציווי "זכור את אשר עשה לך עמלק", דתינח מה שציוותה תורה להעניש את עמלק ולמחותו מן העולם מחמת חוצפתו וחטאו הגדול, אך מדוע ראתה תורה לצוות שזכור את מעשה עמלק, שציווי זה אינו הכנה למחיית עמלק אלא עומד כציווי בפני עצמו (שהרי נמנה כציווי נפרד): שזכור את מעשה עמלק הרע, ולכאורה איזו תועלת תבוא לאדם מזכירת מלחמת עמלק?

ומביאור מהות קליפת עמלק ופעולתה בנפש האדם רח"ל, יובן היטב אשר זכירת מעשה עמלק היא עניין עיקרי במלחמה עמו, ומזכירת מעשה עמלק יוכל האדם לבוא גם למחייתו, ולגאולת נפשו מקליפה חמורה זו.

לתוך ביתו ויתחד עמה ויפרישנה לו", שהרי זה קרוב מאד לתיאור האישות דקודם מ"ת, ש"מכניסה לתוך ביתו ובועלה כו". והיינו לפי שס"ל להרמב"ם שדין נשואה שלאחרי מ"ת הוא הוא ענין הנישואין שקודם מ"ת, דהיינו המעשה דחיי אישות, ולכן כדי שיחול על האשה שם "נשואה" ע"י חופה ה"ז שווה לדרך הנישואין שקודם מ"ת.

[ואע"פ שיש נפק"מ בין נישואין דקודם מ"ת ונישואין לאחר מ"ת, דקודם מ"ת צ"ל חיי אישות ממש, "בועלה כו", ואילו בישראל לאחר מ"ת מספיק ייחוד בלבד להשוותה נשואה (כמ"ש הרמב"ם בפ"י) - הרי נוסף לזה שגם ענין היחוד לשם אישות הוא גופא כמו מעשה אישות (עיין היטב במש"כ בהל' גירושין פ"י הי"ח, ובמ"מ להל' אישות פ"ג ה"ה), הרי כבר כתב הרמב"ם (בפ"י שם) שיחוד זה צ"ל ראוי לבעילה דוקא (ולא נדה), ולדברינו מחוור היטב טעמו, כי זהו כל גדר ענין הנישואין, חיי איש ואשה, ולהכי צ"ל יחוד הראוי לחיי אישות].

וכנ"ל דמדבריו גופא נתבאר לנו דין נישואין שלאחר מ"ת - שהוא כמו נישואין שלפני מ"ת. הרי שלא השמיט כלל ביאור שם נישואין, ובזה התחיל כל הל' אישות.

ושוב מובן היטב החילוק בין ל' הרמב"ם באישות לל' בגירושין (כי הקדמתו כאן אין להצדיקה רק משום הדגשת הגדר דקידושין שנתחדש במ"ת, דא"כ מאי שנא מגירושין שלא הקדים גדר הגירושין דלפני מ"ת, אף שגם בגירושין שאני גדרן בישראל מבב"נ, מחמת שגדרן אינו שוה באישות, וגם גירושין דילהו הוא ע"י ביטול ה"אישות" דילהו ושילוחה מביתו בפועל), כיון שהקדמתו כאן מבארת גם דין נישואין דישראל שלאחר מ"ת (שגדרה הוא כמו נישואין דלפני מ"ת), משא"כ בגירושין, שרק יציאה באופן שנתחדש לאחר מ"ת (בספר כריתות) יש לה משמעות בישראל לאחר מ"ת, ואילו היציאה והשילוח בפועל מבית הבעל לא מהני כלל.

ומעתה הוא הוא יסוד שיטת הרמב"ם בהגדרת כניסה לחופה, "שיביא אותה

"רוח שטות" המסיתה את האדם שאינו נפרד מאלקות בחטאו

האומות שנצטוו ישראל ללחום בהם רומזים על מידות רעות ותאוות שונות שבאדם ר"ל, ובכללות ישנם ז' אומות הכנעני והחתי וכו', שהן הן שבע מידות רעות שבלב האדם המביאות אותו לידי חטא. אך קליפת עמלק היא גרועה יותר מכל ז' מידות אלו ועל כן דווקא בה ציוותה תורה לזכרה ולהשמידה וכפי שיתבאר לקמן.

והנה, המידות הרעות שבנפש האדם אינן יכולות לפעול פעולתן הרעה כאשר מאיר על האדם גילוי אורו ית', כי כאשר מרגיש האדם את קרבת הבורא ית"ש, הרי הוא מואס בכל דבר עבירה שעלול להרחיקו ח"ו מאתו. וכמאמר רבינו הזקן ("היום יום" כה תמוז) "יהודי אינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד מאלקות".

וכאשר חוטא האדם אין זאת אלא שנכנסה בו רוח שטות (סוטה ג, א), שמשום כך נוטה הוא מטבע נפשו של יהודי החפץ להידבק במקורו. ורוח שטות זו מסיתה את האדם בדרכים שונות: יש והיצר מסית את האדם שאין עבירה זו מרחקתו מהשי"ת, כי "נכנס בו רוח שטות, ונדמה לו שבעבירה זו עודנו ביהדותו, ואין נשמתו מובדלת מאלוקי ישראל" (תניא פ"ד). ופעמים פעולת היצר היא בדרך אחרת, שמעבירו על דעתו לחשוב שאין איש רואהו בחטאו וכמאמר ר' יוחנן בן זכאי (ברכות כט, ב) "כשאדם עובר עבירה, אומר שלא יראני אדם", והוא בשטותו חושב אשר אין הקב"ה מבחין במעשיו.

ורוח שטות זו גורמת לכך שילך האדם אחרי רצונותיו הרעים הנובעים משבעה סוגי מידות רעות שבלבו, והוא הולך שולל אחר תאוות ורצונות שאינם מתאימים לערכו כלל, אלא שהרוח שטות מעבירתו על דעתו, וכל זה מבלי לשים על ליבו אשר דבר זה מרחקו ומפרידו מהבורא ית"ש רח"ל.

קליפת עמלק – לקרר את האדם מהרגש הקדושה

כל האמור לעיל בדרך פעולת היצר, הוא כאשר אין מאיר על האדם גילוי אורו ית', אך אם עובד האדם עבודתו כדבעי, שבעת התפילה עוסק בהתבוננות ובעבודה פנימית כפי שנתבארה בסה"ק (ראה קונטרס העבודה לאדמו"ר הרשב"ב נ"ע. ועוד), אזי מאיר אור אלוקי על נפשו ואין הרוח שטות שולטת בו כי מרגיש קרבת אלוקים. וכשנפשו מוארת באור השי"ת פועל הדבר גם על המידות הרעות שבלבו שיתבררו ויזדככו וישתנו למידות דקדושה.

והנה, סדר זה שכשמאיר על אדם גילוי אלוקות אין שולטת בו הרוח שטות, הוא רק בנוגע לז' מידות הרעות שבנפש, אשר פעולתן היא בעת העדר גילוי אלוקות בנפש האדם, ועל כן כאשר נעשה מואר באור הקדושה אינן יכולות להסיתו נגד רצון הבורא.

אך מידה אחת רעה ישנה באדם והיא "קליפת עמלק", אשר פעולתה בנפש האדם

נח. וכמעשהו לענין גירושין, שבריש הל' גירושין ביאר רק דין גירושין דישראל, ורק בהל' מלכים פ"ט מבאר דין גירושין דב"נ. ועל כרחק דבנדו"ד יש נפק"מ גם לישראל].

והנראה בזה בהקדם עוד דיוק בדבר, דצע"ק הא דבריש הל' אישות ביאר הרמב"ם רק ענין הקידושין ואילו דין נישואין לא הזכיר עד ריש פרק י', ולכאורה הו"ל לבאר שם "נישואין" תיכף בריש הל' אישות, ביחד עם ביאור שם קידושין ואירוסין, שהרי "נישואין" הוא דין בתורה הנוגע לכמה הלכות דשאני ארוסה מנשואה. ואדרבה, קידושין הלא הם תחילת מצות הנישואין, ובאירוסין בלא נישואין ודאי לא השלים המצוה עדיין (כמובא בכס"מ כאן מתשובת ר"א בן הרמב"ם), ותמוה ביותר שלא ביאר ענין הנישואין תיכף בריש הל' אישות.

וי"ף דהקדושות מיושבות זו בחברתה.

כי מתוך הקדמת הרמב"ם גבי קודם מ"ת מתבאר כבר כאן ענין הנישואין לשיטתו. ובהקדים דהנה מהקדמה זו עולה חידוש הגדר שבקידושין שלאחר מ"ת, והוא דבדבריו כאן ר"ל שמדובר בגדר ליקוחין שלא הי' שייך קודם למ"ת, כי אין פירוש גדר "אשת איש" שע"י הקידושין שהאשה קנוי' לבעל כחפץ הנקנה לאדם, אלא היינו שאשה זו ואיש זה הם כמו מציאות אחת שנעשית ע"י זוג, ובאמת לולא ציווי התורה שהאדם "יקנה אותה תחלה" אין מקום לליקוחין שבכחם לפעול שיחול על האשה שם "אשת איש" כל זמן שאינה "אשתו" במובן הפשוט, ש"לא נבעלה

ו(אפילו) לא נכנסה לבית בעלה" [וזהו שהדגיש דקודם מ"ת הדרך היחידה ליצור גדר אישות היתה רק ע"י שחיים יחד כבעל ואשה], ורק ציווי התורה יצר מציאות של "ליקוחין" העושים את האשה לאשת איש [ונפק"מ בב"נ, שאם קנה אשה בא' מדרכי הקנינים לשם אירוסין כו' – לא פעל כלום ועדיין היא פנוי', וכמבואר להדיא בהל' מלכים פ"ט]. וכבר הארכנו בגדר זה במקום אחר (לקו"ש ח"ל ע' 243 ואילך). ומעתה יש לבאר דס"ל להרמב"ם שעיקר חידוש התורה בענין אישות דישראל הוא רק בגדר קידושין, שכל גדר ליקוחין אלו נתחדש ע"י ציווי התורה, אבל בענין הנישואין לא נשתנו מהות וגדר האישות מכפי שהי' קודם מ"ת. דענין הנישואין עצמם הוא המציאות דחיי אישות, בלשון הרמב"ם "מכניסה לתוך ביתו כו' ותהי' לו לאשה", ובזה אין שינוי (עיקרי) בין קודם מ"ת ללאחר מ"ת.

וזהו שדייק הרמב"ם בלשונו "כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה כו' ואח"כ תהי' לו לאשה", והולך ומפרט ענין "ליקוחין" אלו, והיינו ד"לישא אשה" הוא דבר שפירושו גלוי וידוע לנו ולא בזה הוא חידוש התורה, רק חידוש התורה הוא דהרוצה לעשות מעשה זה ד"לישא אשה" יקדים לעשות "ליקוחין" שחידשה תורה. וזה גופא הטעם שהקדים הרמב"ם ע"ד סדר ענין האישות "קודם מ"ת", דבזה לא רק הקדים לבאר שיש חידוש בגדר קידושין של ישראל (כנ"ל), אלא גם כדי לבאר ולהודיע שם נישואין (גם עתה לאחר מ"ת), שהוא עיקר ענין האישות,

היא גם בעת שמאיר עליו אור הקדושה. כי מידה זו מעוררת באדם חוצפה כלפי שמיא בלא טעם ודעת, שהאדם "יודע את ריבונו" ומאיר עליו אור הקדושה, ולמרות זאת, הוא "מכווין למרוד בו" רח"ל. וביטוי מידה שפלה זו באדם הוא בעניין ה"קרירות", אשר היא מהותו של עמלק – "אשר קרך בדרך", לקרר ולצנן את האדם מהתלהבות של קדושה.

דיש ומתבונן האדם בגדלות הבורא, ומבחין בדבר פלא שצריך לגרום לאדם התלהבות בעבודת ה'. אך עמלק תפקידו לבוא ו"לצנן" את ה"אמבטי רותחת", אשר למרות שרואה גילוי גדלות ה', מכל מקום אין סיבה להתפעל מכך, ונימוקו עמו: כלום דבר גדול הוא אצל הבורא לעשות דבר זה? ... וטענה זו מקורה בקליפת עמלק, כי טבע האדם להתפעל ממעשה נפלא גם כשלגבי העושה אין זה פלא, כיוון שלפי השגותיו של הרואה הדבר נפלא וגדול.

וגם כאשר מוחלט ומוסכם אשר דבר זה הוא נפלא ומורה על גדלות הבורא, פועל עמלק שמכל מקום לא יגרור הדבר התפעלות בלב האדם, ואם אירע והתפעל האדם מאות ומופת גדול, יתייגע עמלק אשר לכל הפחות לא יביא הדבר להתעוררות הקשורה על מעשה בפועל בתורה ובמצוות.

וזוהי מהותו של עמלק, שגם כשמאיר גילוי אור הקדושה, מחדיר הוא באדם חוצפה בלא דעת כלל שלא ישית ליבו לכך, ויישאר בקרירותו בלא להתפעל ולהתלהב בעבודתו ית'.

"לרגוז על נפש הבהמית"

והנה, כאשר נלחם האדם בו' מידות הרעות, די לו במה שממשיך על נפשו את אור הקדושה בעבודת התפילה, וממילא ניצול הוא מרוח שטות, ובכוחו להפך את המידות רעות לקדושה. אך קליפת עמלק אין מועיל לה גילוי אור הקדושה, שהלא פעולתה היא גם בעת גילוי אור ה' על האדם, שלא להיות מושפע ומתלהב בענייני קדושה, ועל כן אין לה רפואה ואין לה תיקון אלא שבירה בלבד, שישבר האדם את החוצפה הנובעת מהתנשאות וגאווה שאין לה סיבה.

והדרך בה ישבר האדם את חוצפתו קרירותו וגאוותו, היא על ידי תוכנה הפנימי של מצוות "זכירת מעשה עמלק":

על האדם "לזכור" ולהתבונן בכך שהינו שרוי במעמד ומצב שפל ביותר, שגם בעת גילוי אור הקדושה נשאר בשפלותו וקרירותו, ויכיר בכך שהוא להוט ומושקע בענייני תאוה כאלו שמצד עצמו אין לו שייכות אליהם, אלא שנגוע הוא בקליפת עמלק שמסיתו לחטוא למרות שמרגיש גילוי אור השי"ת.

וכשמכיר בשפלותו עליו "לשבר" ו"לבטש" עצמו, וכעניין מה שהובא בתניא (פכ"ט)

חידושי סוגיות

עיון ופלפול בסוגיות הפרשה

שיטת הרמב"ם בדין נישואין לאחר מ"ת

יפלפל בלשון הרמב"ם ריש הל' אישות שראה להזכיר הא דלא הי' גדר קידושין לפני מ"ת / יסיק בדבריו שם נטע יסוד לשיטתו לדינא בגדר נישואין וכניסה לחופה

בגדר כניסה לחופה, שעל ידי הכניסה בה נעשית נשואה (ולא מקודשת בלבד), מצינו כמה שיטות, אם היינו שמתייחד עמה דוקא או שרק מביאה לביתו או שדי אף במה שפורסין סודר על ראשה כו', וכמבואר כ"ז בשו"ע אה"ע ר"ס נה וברמ"א שם. והנה, הרמב"ם פסק בריש פ"י מהל' אישות שכניסה לחופה היינו יחוד דוקא, "שיביא אותה לתוך ביתו ויתיחד עמה ויפרישנה לו". ונראה לבאר יסודו בזה ע"פ העיון בדבריו ריש הל' אישות, וז"ל: "קודם מתן תורה הי' אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובוועלה בינו לבין עצמו ותהי' לו לאשה. כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואח"כ תהי' לו לאשה שנאמר (פרשתנו כב,

[ובפשטות נראה דנפק"מ לדין אשת

איש בכך נח שלא ניתנה לו תורה (וחייב בא"א מדין ז' מצוות דילהו), דבייחוד בעלמא הוא אשתו, וכמו שהביא המגיד משנה כאן נפקותא זו. אבל לכאורה אין זה טעם להביא ענין זה בריש הל' אישות, דמיירי בדין אישות דישאל, וטפי הי' לו להביאו בהל' מלכים דמיירי בדיני בני

"לרגוז על נפש הבהמית שהיא יצרו הרע בקול רעש ורוגז במחשבתו, לומר לו אתה רע ורשע ומשוקץ ומתועב ומנוול וכו' ככל השמות שקראו לו חכמינו ז"ל באמת", דמכיוון שהתנשאותה של קליפת עמלק היא חוצפה בלא טעם ובלא חשיבות כלל, הדרך לבטלה היא בשבירה וכתיתה ו"בקול רעש ורוגז במחשבתו".

ועל ידי מצוות "זכירת" עמלק – היא ההתבוננות והביטוש, באים גם לידי "מחיית עמלק" – היא שבירת וכתיתת קליפת עמלק, ופועלים שיהי' "השם שלם והכיסא שלם" (ראה רש"י סוף פרשת בשלח), בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

פנינים

דרוש ואגדה

איך אפשר לתלות "דיוקנו של מלך"?

וכי יהי' באיש חטא משפט מות והומת,
ותלית אותו על עץ. לא תלין נבלתו על העץ נו'
כי קללת אלקים תלוי

קללת אלקים תלוי – זלולו של מלך הוא, שאדם עשוי
בדמות דיוקנו
(כא, כב-כג. רש"י)

לכאורה תמוה, הרי באם יש בתליית אדם "זלולו
של מלך" ו"קללת אלקים", מדוע צריך לתלותו על
עץ כל עיקר, הרי אסור "לזלול" ב"מלך" אפילו
לרגע אחד!

ויש לומר הביאור בזה, בהקדים ביאור סיבת
"תלי" זו:

מיתה בכלל הרי היא כפרה על כל העוונות, וכמו
שהיו הרוגי ב"ד מתוודין ש"תהא מיתתי כפרה על
כל עוונותי" (סנהדרין מג, ב). אך לפעמים גם לאחר
המיתה, הנה מצד חומר העוון צריך גם דברים
אחרים כדי שתושלם הכפרה.

והנה, המקור והשורש לחטאים הוא חטא עץ
הדעת, כי רק לאחר חטא זה נעשתה האפשרות
שיבואו אנשים לידי חטא ועבירה על רצון הקב"ה
(ראה תורה אור עט, ד. ועוד).

ועפ"ז יש לבאר הא דתולין את הנסקלין "על
עץ", כי בזה נשלמת כפרת החוטאים. כי התלי' –
מרמות שמקור חטא זה הוא ה"עץ" – המרמו על
חטא עץ הדעת. וגם, ע"י התלי' יש כפרה גם על
חטא ה"עץ" – חטא עץ הדעת. וע"י שמגלים את
מקור חטא ה"תלוי", ומכפרים על חטא עץ הדעת
נשלמת ונגמרת כפרת התלוי.

וזהו מה שיש לתלות החוטא, אך אין להשאירו
"תלוי", כי עד שנשלמת ונגמרת כפרתו עדיין אין
רואים על החוטא שיש בו "דמות דיוקנו של מלך",
ורק אחרי ש"תלית אותו על עץ" ונגמרת כפרתו,
שוב נתגלה בו "דמות דיוקנו של מלך", ובמילא
בתלייתו יש "זלולו של מלך" ויש להסירו מיד מן
העץ, כי "אדם עשוי בדמות דיוקנו, וישראל הם
בניו" (רש"י פרשתנו שם).

(נ"פ לקוטי שיחות ח"ז עמ' 167 ואילך)

להקים את הנופל בדרך

לא תראה את חמור אחיך או שורו נופלים
בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו

נופלים בדרך – ולא ברפת. מכאן אמרו מצאו ברפת אין חייב
בה, ברשות הרבים חייב בה
(כב, ד. ספר)

יש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

רשות היחיד רומז על רשות "יחידו של עולם",
ורשות הרבים רומז על מקום "המלא קליפות
וסטרא אחרא" ו"טורי דפרודא" (תניא פל"ג). ו"דרך"
– היא ממוצע בין רשות היחיד לרשות הרבים.

והנה "עיר פרא אדם יולד" (איוב יא, יב). וכאשר
רואים איש שהוא בבחינת "עיר פרא" – "שור
או חמור", והוא "נופל" ממדרגתו ואינו נמצא
ברשות היחיד, אלא ב"דרך", או יתירה מזו, שנפל
ל"רשות הרבים", יכול אדם לחשוב, הרי הוא נמצא
במדרגה נעלית יותר, ומה לו לצרה הזאת, להתעסק
עם "נופל" זה?

וע"ז באה הוראת הכתוב "הקם תקים עמו",
שמוטל עליו החוב להתפנות מכל עניניו ולקיים
מצות "הקם תקים". ואדרבה, חייב זה הוא דוקא
ב"דרך" וב"רשות הרבים". אך ב"רפת", ב"רשות
היחיד" – אין חובת הקמה, כי יקומו מעצמם. אלא
החייב הוא רק מחוץ לרשות היחיד, בדרך וברשות
הרבים.

והראי' שחייב זה מוטל עליו היא מזה גופא
ש"תראה", שהוא זה שראה ענין זה, דזה שהראו לו
ענין זה הוא הוכחה שעליו להתעסק בזה. וכמאמר
הבעש"ט שכל מה שיהודי רואה או שומע הוא
בהשגחה פרטית, כדי לנצל זאת בעבודת האדם
לקונו (ראה כתר שם טוב בהוספות סרכ"ג, ושי"ג). והגם
שהוא נמצא במדרגה נעלית יותר, מ"מ יש לזה
שייכות אליו. וכלשון הכתוב "אחיך", שה"נופל"
הוא אח שלך.

(נ"פ לקוטי שיחות ח"ב עמ' 632 ואילך)